

Több, mint testnevelés

E dolgozat célja, hogy tájékoztasson az Országos Köznevelési Intézet adatbankjában hozzáférhető helyi testnevelés tantervek fontosabb tartalmi jellemzőiről. A vázlatos, lényegre törekvő tájékoztatáson túl nem titkolt szándékom, hogy a tantervek szerkezetén keresztül bemutatott ismertetés segítse a helyi tantervírítást, a már elkészült helyi tanterv módosítását, kiegészítését és az esetleges átdolgozást, azaz a helyi tervezőmunkát.

Az oktatásról szóló 1985. évi I. törvényt követően jelentősen megnőtt az iskolák kísérletező kedve. A testnevelés tagozatos iskolák mellett megjelentek a sportágspecifikus osztályok is. A köznevelésről szóló 1993. évi módosított törvény megteremtette az iskolák tartalmi megújulásának jogi feltételeit. Az a lehetőség, hogy az iskolák maguk fogalmazzák meg pedagógiai programjukat, ezen belül a tanterveiket, a testnevelés terén is *szakmai előrelépést* jelent – reményeink szerint a tervezőmunkán túl a gyakorlati megvalósulásban is.

A testnevelés gyakorlati tantárgy, amely több műveltségterülethez kapcsolódó elméleti ismeretet is tartalmaz, de egyetlen a műveltségterületek (tantárgyak) rendszerében, amelynek a legfőbb célja a testi adottságok és akarati-erkölcsi tulajdonságok fejlesztése, a mozgásismeret növelése és a mozgásélmény biztosítása. Ez a tény is, no meg az egészségügyi szervek által publikált, az ifjúság romló egészségi állapotát és egészségkárosító magatartását tükröző adatok – már korábban is indokolták és – indokolják a mindennapi testedzést, ezen belül az elért vívmány, a heti három testnevelési óra tervezését és megtartását. (1) Az eddig megismert helyi tantervek rendkívül pazarlóan bánnak a leendő munkaerő egészségével, azaz az iskolai pedagógiai programokban a testnevelés időkeret az esetek többségében csökken. A nagy veszteség a tanulókat éri, mert a grundok megszűnésével, a szabad területek beépülésével, a ház körüli munkák gépesítésével, a számítógépek világában, a testmozgás az iskolai lehetőségekre korlátozódik. (Közismert, hogy az iskolán kívüli testedzés is korlátozott, mert az elszegényedő sportegyesületek többsége csak a kiválasztottakkal foglalkozik, más egyéb szervezetek létesítményeinek használati díját pedig csak kevesen tudják megfizetni.)

A leendő életpályát szem előtt tartó, jó szándékú felnőttek, a pedagógusok – főleg ha tantárgyukról van szó – az amúgy is túlhangsúlyozott elméleti képzést helyezik előtérbe, bár elismerik a testnevelés fontosságát, a testedzés szükségességét. Az is tudatosodott már a pedagógustársadalomban, hogy csak a megfelelő gyakorisággal és a rendszeresen végzett testgyakorlás (mint inger) válthat ki megfelelő élettani és érzelmi hatást. A gyakorlat mégis mást mutat: az időkeretnek mint feltételnek a csökkenését. Ez már önmagában is meghatározza a testnevelés hatékonyságát az adott oktatási intézményben.

Tekintsünk el a továbbiakban az óraszámoktól, és vizsgáljuk meg az Országos Köznevelési Intézet tantervi adatbankjában fellelhető műveltségterületi tantervek fontosabb tartalmi jellemzőit. Ezeket a tanterveket, többségükben gyakorló testnevelő tanárok írták, akiket az OKI felkért vagy akik az adatbank részére felajánlották készülőfélben lévő, esetleg kész munkájukat. A testnevelő tanár kollégák tantervírói hajlandósága, a tantervi túlkínálat kellemes meglepetés. A tantervszerzők között, egyes munkacsoportokon belül

egyaránt fellelhetők rutinos tantervírók és olyan gyakorló testnevelő tanárok, akik még sohasem írtak tantervet. A szakmailag elbírált és ebből a szempontból a NAT-nak megfelelő helyi tantervek adatbankba kerülése egyfajta minősítést jelent. Az igazi minősítés azonban a gyakorlatra vár. A tantervek használhatóságára, beválására maguk a szerzők, a szerzői munkacsoportok is kíváncsiak.

Ezen tantervek valós vagy fiktív iskola tárgyi és személyi feltételeit és a megfelelő időbeli kereteket figyelembe véve készültek. Tehát *helyi tantervek*, amelyek adatbankba kerültek és amelyek módosításokkal, a helyi körülményekhez alakítva más iskolákban is használhatók.

A tantervek célrendszere

A tantervek célrendszere más és más. Abban azonban mindegyik megegyezik, hogy az általános célkitűzések középpontjában a személyiség fejlesztése áll: „Az iskolai testnevelés és sport – összhangban a közoktatás, az iskola és a többi tantárgy alapvető céljával – járuljon hozzá: ...a tanulói személyiség fejlesztéséhez; ...a tanuló képességeinek kibontakoztatásához; az emberiség által felhalmozott ismeretek és értékek átszarmaztatásához”, (2) „...az élet támasztotta versenyhelyzeteket elfogadó, azokat felvállaló, önálló döntésre képes fiatalok neveléséhez” (3). Ez utóbbi új vonásként jelent meg a tantervek célrendszerében. A tantervi célkitűzésben a társadalom gazdasági szerkezetének megváltozása tükröződik, és kifejeződik az az eszközlehetőség, amelyet a testnevelés egyedülálló módon magában foglal és gyakorlatában hagyományosan alkalmaz. A jövőben feltehetően még az eddigieknél is tudatosabban.

Gazdagodott a testnevelés közvetlen és közvetett célrendszere is az egyes tantervekben. Ennek igazolására álljon itt az alábbi idézet: „A Testnevelés és sport műveltségterület sajátosságaiból fakadó közvetlen célja:

- az egészséges életmódra nevelés, az ehhez szükséges elméleti és mozgásos ismeretek átadása;
- az erkölcsi normák kialakítása;
- a szellemi és a fizikai erőfeszítések átéléséhez szükséges helyzetek biztosítása, a testi és lelki harmóniára törekvés, az ennek tiszteletére nevelés;
- a mozgásigény kielégítése;
- a rendszeres testgyakorlás és a felnőttkori testedzés iránti igény felkeltése;
- biztosítson olyan feladathelyzeteket, amelyek elősegítik a tanulók szocializálódását, kommunikációs, szervezői és vezetői képességeiknek a fejlődését;
- segítse elő a tanulók önkifejezési, elismerési és versenyzési vágyának kielégítését;
- ismerje meg a fiatal a testi erőfeszítéssel együtt járó fájdalmakat és tudja azokat leküzdeni;
- rendelkezzen a tanuló a testgyakorláshoz, testedzéshez szükséges elméleti (biológiai, higiénés, környezetvédelmi, szabályismerettel, szervezési és vezetési) alapismeretekkel...” (4)

Mint látjuk, ez a célrendszer magában foglalja mindazt, amit a jobb testnevelő tanárok már évtizedekkel korábban is megvalósítottak a gyakorlatban. Újdonság az, hogy a tervezés szintjén is megjelennek eddig nem jelölt célok, mint például a kommunikációs, a szervezői és vezetői képesség fejlesztése. Ez arra enged következtetni, hogy a komplex képességfejlesztés jegyében a testnevelő tanári gyakorlat is egyre tervszerűbbé és tudatosabbá válik. A testnevelés gyakorlata azt is bizonyította már, hogy a közös tevékenység, a játékgény és a rivalizálási vágy kielégítése segíti a tanulóknak önmaguk és társaik megismerését, a csoportok szerveződését és az egyes csoportokon belüli rangsor kialakulását. Kellő pedagógiai tapintattal, megfelelően szervezett és vezetett foglalkozásokon a testnevelés hatékonyan segíti a tanuló csoportba illeszkedését. Több szerző a tanterve célrendszerében kiemeli a testnevelés szocializációs szerepét, ami azt jelenti, hogy ez a

műveltségterület (tantárgy) egyre nagyobb szerepet vállal és tölt be az iskolai nevelésben, a pedagógiai program megvalósításában. (5)

A tantervek követelményrendszere

Közismert, hogy a tantervi célrendszer a pedagógiai folyamat irányítójának, a követelményrendszer a befogadónak, azaz a tanulónak fogalmaz meg teljesítendő feladatokat. A tárgyalt tantervek cél- és a követelményrendszere abban megegyezik, hogy a tanulók életkorához igazodik, figyelembe veszi a nemi sajátosságokat és az előképzettséget, s magában foglalja a NAT követelményeit. E vonatkozásban megállapíthatjuk, hogy az adatbanki tantervek megfelelnek a NAT és napjaink szaktudományos követelményeinek. Mindezek változó megfogalmazásban és formában jelennek meg a helyi tantervekben. Ez természetes is, mert az iskolai testnevelés és sport tárgyi feltételei esetenként rendkívüli mértékben különböznek egymástól, ami egyrésztől a NAT alkalmazását teszi sokszínűvé, másrészt behatárolja a NAT-követelmények kiegészítésének lehetőségét. Például: NAT-követelmény az, hogy a tanulók „tudjanak elfogadható szinten játszani két sportjátékot, ismerjék azok szabályait...” (6). Azaz, ha az iskolának csak kézi- és röplabdapályája van, akkor a helyi tantervben e két sportág követelményei – az elsajátíthatóság függvényében, pl. röplabdázáshoz alacsony a terem – jelennek meg. De lesznek iskolák, ahol ezt labdarúgással és/vagy kosárlabdával egészítik ki. Lehetnek olyanok is, amelyek csak egy, Magyarországon kevésbé elterjedt sportággal, a jégkoronggal egészítik ki a tantervi mozgásanyagukat, vagy a jégkorongot választják második sportágnak, mert adottak hozzá a lehetőségeik. A cél eléréséhez, a követelmények teljesítéséhez a testgyakorlatok, a sportágak eszközök, amelyek megválasztása függ a tervezőmunkát végző személy felkészültségétől, beállítottságától és a dologi feltételektől. Mindez tükröződik az adatbanki helyi tantervekben is.

Természetesen a választott sportág, illetve a követelmények teljesíthetősége maga után vonja a tananyag, az értékelés, a módszertani eljárások és az eszközigény tervezését és a célrendszerben való megjelenítését. A fenti példa alapján követhető és kikövetkeztethető, hogy mennyire különböznek egymástól az adatbanki tantervek. Ha ehhez még hozzátesszük, hogy a tantervírók önálló alkotóként vetették papírra tantervi elképzeléseiket, még inkább érthető az adatbank kínálatának a sokszínűsége.

A továbbiakban, a teljesség igénye nélkül tekintsünk bele egy-egy testnevelés tanterv általános követelményrendszerébe. Mint látni fogjuk, a megfogalmazásbeli különbségek igen nagyok. Van, aki a NAT követelményeire visszautalva hangsúlyoz egy-egy dolgot, más szerzők a fejlesztési területek, illetve az ismeretek, készségek, képességek, jártasságok szerint tagolják a követelményeket.

„A tantárgy követelményeivel szemben alapvető elvárás, hogy megfeleljenek a NAT közös, általános és részletes követelményeinek, valamint a minimális teljesítmény előírásainak. Ehhez társul évfolyamonként a »teljesítménytükör«, valamint a helyi jellegből fa-

Közismert, hogy a tantervi célrendszer a pedagógiai folyamat irányítójának, a követelményrendszer a befogadónak, azaz a tanulónak fogalmaz meg teljesítendő feladatokat.

A tárgyalt tantervek cél- és a követelményrendszere abban megegyezik, hogy a tanulók életkorához igazodik, figyelembe veszi a nemi sajátosságokat és az előképzettséget, s magában foglalja a NAT követelményeit.

E vonatkozásban megállapíthatjuk, hogy az adatbanki tantervek megfelelnek a NAT és napjaink szaktudományos követelményeinek.

„A testnevelés tanításának általános fejlesztési követelményei.” (7)

„A testnevelés tanításának általános fejlesztési követelményei:

Az egészséges testi fejlődés

Az életkoruk előrehaladtával (és a testgyakorlatok hatására – G. GY. megj.) a testmasságuk növekedésének és a testsúlyuk gyarapodásának arányában növekedjék testi erejük, fejlődjön keringési rendszerük. Testtartásuk legyen az adottságaiknak megfelelő. Végezzenek napi és heti rendszerességgel intenzív mozgástevékenységet.

A mozgásműveltség fejlesztése

Tegyenek szert olyan mértékű mozgástapasztalatra, hogy megfelelő cselekvésbiztonsággal rendelkezzenek és a cselekvési konfliktushelyzetekben megfelelő mozgásos válaszokra legyenek képesek. Ismerjék az egyes sportágak alapvető mozgáskészletét olyan mértékben, hogy részt tudjanak venni a játékokban, illetve a sportágak jellegének megfelelően tudjanak gyakorlatokat végrehajtani. Legyenek kreatívak a feladatmegoldásban. Biztosan mozogjanak a vízben, télen a havon, jégen. Tudjanak úszni és sportoljanak a szabadban télen is.

Az értelmi fejlődés

A cselekvéstanulás során szerzett tapasztalataik alapján értsék meg a cselekvési elveket és igyekezzenek alkalmazni azokat a mindennapi életben váratlanul adódó mozgásos konfliktushelyzetek megoldása során.

Az érzelmi fejlődés

Szeressék és igényeljék a mozgásaktivitással járó tevékenységeket. A játékok során vállaljanak felelősséget a csapatukért és társaikért. Legyenek képesek együttműködésre a csapatjátékokban. Tiszteljék az ellenfelet és küzdjenek a fair play szellemében.” (8)

„A tanuló rendelkezzen:

a) ismeretekkel

- az emberi bio-szociális lényegéről;
- az egészséges életmódról, annak összetevőiről;

b) jártassággal

- a játék, a sporttevékenység és a kapcsolódó ismeretek terén;
- a baleset megelőzésében és a segítségadásban;

c) készségekkel, képességekkel

- a tanult mozgásos ismereteknek a mindennapi életben – pl. a közlekedésben – való alkalmazásában;
- a játék- és sportkultúrában való tájékozódásban;
- az önmegismerésben, az önértékelésben;
- az öntevékeny testedzésben, sportolásban;
- a környezetének megvédésében, az egészségre káros magatartásforma elhárításában;
- a sportszerű küzdelemben, a győzni akarásban, az együttműködésben;
- a kommunikációban, az egyszerű feladatok megtervezésében, megszervezésében és irányításában;
- az adott (pl. játék-) helyzet értékelésében, a vitatott kérdések eldöntésében;
- az ügyesség, az erő, az állóképesség fejlesztésében;
- a mozgásos formák esztétikus kifejezésében.

A tanuló törekedjen:

- eszköztudásának (képességeinek) folyamatos fejlesztésére;
- szellemi és fizikai teljesítményének javítására;

– szép és egészséges test kialakítására.” (9)

A tantervi követelményekben hagyományosan a mozgásanyag bemutatása és a kapcsolódó elméleti ismeretek a hangsúlyosak. Az önmegismerés eszközeként a helyi tantervek a NAT mérhető követelményeit is tartalmazzák, de a szerzők hangsúlyozzák, hogy az értékelésnél a fejlődés mértékét kívánják figyelembe venni, s legfőképpen jutalmazni.

Figyelemreméltó, hogy az idézett tanterv (10) a követelmények közé sorolja a szocializációs, a kommunikációs, a szervezői és a vezetői képességek fejlettségét. Mint ahogy a célrendszerek taglalásánál már korábban leírtuk, a meglévő testnevelő tanári gyakorlatot emeli a tervszerűség és a tudatosság szintjére. A valóságban ezek a követelmények nem teljesíthetetlenek. A gyakorlatból tudjuk, hogy 8–10 éves gyermekek is tudnak csapatkapitányt választani (ezzel rangsort állítani), csapatokat szervezni a játékhoz és képesek a játékszabályokat – olykor nagy viták árán – betartani. A szóbeli kommunikáció mellett, azzal párhuzamosan alakul ki az a sajátos kódrendszer, amely mozgásos formájában jelenik meg. (11) A gyerekek mozgásban, játékban elsajátított eszköztudásának gazdagodásával ez a sajátos kódrendszer is kiteljesedik. A mozgásos kommunikáció tehát tanulás eredménye, klasszikus megjelenési formája a játékban való együttműködés (és annak színvonala). Tehát összehasonlítható, értékelhető, ebből következően: megkövetelhető. Mindezekből adódik, hogy amikor nevelő irányítása mellett futni, játszani látjuk a gyerekeket az iskolaudvaron, sokkal többről van szó, mint testnevelésről. Vagyis: reális követelmény, hogy folyamatosan alakuljon ki a tanulóknál az együttműködés képessége; hogy ne csak verbálisan tudjanak kommunikálni; hogy egyszerű, majd sportjátékok tanórai szintű szervezésében és a játékok, versenyek vezetésében, a bíraskodásban is jártasságot mutassanak. (12) Minden tanulónak hozzá kell szoknia ahhoz, hogy vitatott helyzetben is gyorsan, határozottan tudjon dönteni és a döntését meg is tudja védeni. Az az érvényt kell szereznie a döntésének, el kell sajátítania azt a magatartásformát, amelyet a játékvezetői (döntőbírói) szerepkör megkíván. E tekintetben is nagy különbségek vannak a tanulók között, de a testnevelés gyakorlata bebizonyította, hogy megfelelő nevelői segítséggel minden tanuló eljuttatható egy bizonyos szintig. A követelmények között – pl. a szabadgyakorlatoknál – szerepel az is, hogy önállóan tudjon gyakorlatot bemutatni, vagy máshol, hogy bemelegítést tudjon vezetni, tanulócsoporthoz tudjon irányítani. (13) A tanulónak meg kell barátkoznia ezzel a helyzettel, át kell élnie azt, amikor „mindenki” órá figyel és az utasításait várja. A testnevelés gyakorlatában számtalan olyan feladathelyzet alakítható ki, amikor a tanuló szereplési lehetőséget kap, amikor a szervezői, irányítói és (verseny)bírói képességei válnak fejleszhetőkké. Mindezek olyan képességek, amelyek a felnőttkorban lesznek szükségesek. Előrelépést jelent a pedagógiai munka tervezésében, hogy – gyakorlati tapasztalatokra építve – ezen képességek fejlesztésének a szükségessége egy-egy tanterv követelményrendszerében is megjelent.

A tantervi adatbankban megtalálható Arday–Farmosi kutatópáros, (14) továbbá Fehérné Mérey Ildikó (15) és Nagy Sándor (16) kutatók tanterve, s bennük sokéves munka eredményeként az a próbarendszer, melyből a tantervet, illetve próbarendszert kereső testnevelő tanárok válogathatnak.

A tantervi követelményekben hagyományosan a mozgásanyag bemutatása és a kapcsolódó elméleti ismeretek a hangsúlyosak. Az önmegismerés eszközeként a helyi tantervek a NAT mérhető követelményeit is tartalmazzák, de a szerzők hangsúlyozzák, hogy az értékelésnél a fejlődés mértékét kívánják figyelembe venni, s legfőképpen jutalmazni.

Az Arday-Farmosi szerzőpáros által kidolgozott „teljesítménytükör” az 1–4. és 5–12. évfolyam részére kétféle tagolásban készült. A tanterv az első négy évfolyamon még nem tesz különbséget a nemek között és csak három (gyenge, közepes és jó) minőségi fokozatot állapít meg, szemben az 5–12. évfolyammal, ahol nemek szerinti bontásban már négy minőségi fokozat szerepel (kiváló, jó, átlagos, gyenge). A kiváló és a gyenge minősítés standard, míg a jó, az átlagos és a gyenge az átlag szórásértékeit is tartalmazza. A felsőbb évfolyamokon az alsó osztályokhoz viszonyítva változik a próbák gyakorlatanyaga is:

1–4. évfolyam: tartós futás, folyamatos játékos mozgás, célbadobás, szlalom futás, labdavezetés kézzel, korlátozott futás, ritmusváltásos futás, reakciógyorsaság, egyensúlyozás, egyensúlyozó járás;

5–12. évfolyam: 60 m-es vágtafutás, helyből távolugrás, függőleges felugrás, labdadozás, négyütemű fekvőtámasz, karhajlítás fekvőtámaszban, egyensúlyozás, függés hajlított karral, felülés, helyzetérzékelés, szlalom futás, szlalom labdavezetés kézzel, szlalom labdavezetés lábbal, célbadobás, labdahordás, markolóerő.

A próbák közül a felhasználó tetszés szerint választhat. Ezek leírása a tanterv tartalmi részében található meg.

Fehérné Mérey Ildikó, az általa kidolgozott „Hungarofit tesztrendszer” illesztette a tantervébe. A fizikai teljesítményeket, az alábbi próbák során, pontértéktáblázatok alapján lehet átszámítani és ennek alapján igen gyengének, gyengének, elfogadhatónak, közepesnek, jónak, kiválónak és extra teljesítménynek minősíteni: Cooper-teszt, helyből távol vagy helyből ötösugrás, egykezes tömöttlabda lökés helyből vagy fekvőtámaszban karhajlítás, illetve -nyújtás, kétkeszes tömöttlabda dobás hátra vagy hason fekvésből törzsemelés hátra, hanyatt fekvésből felülés térdérintéssel. A szerző a próbák elvégzéséhez és értékeléséhez két változatot (1+4 és 1+6) dolgozott ki és ezzel további választási lehetőséget biztosított a felhasználónak.

Nagy Sándor a teljesítményeket a standardértékek alapján adja meg és százalékosan – tíz százalékonként – határozza meg a teljesítményszinteket a következő próbafeladatokban: 60 m-es síkfutás, súlypontemelkedés, helyből távolugrás, tömöttlabda dobás, 12 perces futás, fekvőtámaszban karhajlítás és -nyújtás, ötösugrás. A nemek szerinti bontásban készült próbarendszer kiegészül a testalkati eltérések differenciálásához készült táblázattal.

Értékelés a tantervekben

A követelményekről szóló részben már utaltam rá, hogy azok teljesítésekor nem a centiméterben vagy másodpercben mérhető eredményt tervezik a tantervírók, hanem a fejlődés mértékét, melynek célja az ösztönzés és a jobb teljesítményre sarkallás. Az értékelésben központi szerepet játszik a mozgásanyag elsajátításának szintje és a kapcsolódó elméleti ismeretek elsajátításának színvonala. Ilyen elméleti ismeret például a mozgás végrehajtásának és a baleset megelőzésének, valamint a segítségadás módjának az ismerete, melyek szóbeli értékelés formájában szerepelnek a tantervekben. Az igazságos játékot (fair play), a versenyszabályok betartását és betartatását több tantervszerző osztályzattal is értékelni kívánja. Vannak tantervszerzők, akik a játékban leginkább megjelenő együttműködési képesség osztályozásába a tanulókat is bevonják (17) abból a megfontolásból, hogy a mozgásos kommunikációban részt vevők sokkal jobban meg tudják ítélni egymás e vonatkozású teljesítményét. Ez megint nem új a tanítás gyakorlatában, a tervezésben való megjelenítése viszont újdonság.

Tananyag a helyi tantervekben

A Profil tantervek a tartalomról szólva ismertetik a tananyagot. A testnevelés esetében a tanítási anyag a testgyakorlatokat és a kapcsolódó elméleti ismereteket jelenti. A tan-

anyag gerincét a hagyományos sportágak alkotják, amelyeket divatos sportágak, mozgásformák egészítenek ki (pl. görkorszolyázás, gördeszkázás stb.). A zenére végzett mozgások keretében hangsúlyos szerepet kap a tánc, ezen belül a néptánc. Figyelemreméltó, hogy az 1–4. évfolyam mozgásanyagában a képességfejlesztő jelleget több szerző azzal is hangsúlyozta, hogy jelzővel szűkítette a fogalom tartalmát (pl. rendgyakorlati jellegű, gimnasztikai jellegű stb.). Általában jellemző a tantervekre, hogy a rendgyakorlatokat teljes egészében a tanórai munka megszervezésének rendelik alá, s-kopni látszik azok katonai fogalomhasználati jellege. A felnőttkori testedzés, az egészséges életmódra való nevelés jegyében fokozódott az a törekvés, hogy a tanítvány minél több sportággal ismerkedjen meg (e vonatkozásban megnőtt a küzdősportok szerepe) és bővült a tantervi mozgásanyag kínálata, ezáltal szélesedett a választhatóság mértéke is.

A NAT közös követelményeinek érvényre juttatása a testnevelési órán jórészt mikrotervezés és módszertani kultúra kérdése. Egyik-másik szerző a helyi felhasználást kívánta segíteni néhány módszertani megoldás példaszzerű leírásával. Az egészséges életmódra való nevelés tanórai megoldásában, a felkészítésben (edzéselméleti jellegű alapismeretek átadásában) a testnevelő tanárok meglehetősen nagy gyakorlattal rendelkeznek. A kommunikációs, valamint a szervezési és a vezetői képességek fejlesztésének tanórai módszerei – jóllehet kiváló órászervezési, gyakorlati megoldások léteznek – mind ez ideig kimunkálatlanok. Ehhez némi ötletet és módszertani segítséget meríthetnek (18) a testnevelést tanítók egy-egy adatbanki tantervből, de a dolog fontossága (és az állami vizsgakövetelmények) indokoltta teszi(k) egy tanári kézikönyv kiadását.

A helyi tantervek feltételrendszere

A tantervek feltételrendszerének leírása szerkezetileg – kis eltéréssel – mindenkinél megegyezik, bár néhány műveltségterületi tanterv nem sorolja fel a szükséges eszközöket. Ez a szerzői, alkotói jogkörbe sorolható, de arra feltétlenül fel kell hívnom a figyelmet, hogy a pedagógiai program részét képező tanterv – a költségek tervezése miatt – nem nélkülözheti a szükséges eszközök jegyzékét.

Az adatbanki műveltségterületi tantervek többsége jegyzék formájában felsorolja a szükséges taneszközöket, és még a moduloknál is jelzi az eszközigényt. Az óraszámok ugyancsak modulszintig jelzettek. A személyi és a dologi feltételeket szintén tartalmazzák ezek a dokumentumok. Ez utóbbi vonatkozásban vannak a legnagyobb eltérések. Készült tanterv tornaterem és sportudvar nélküli, (19) valamint testnevelés szempontjából hiányos feltételek között működő iskolák részére. (20) A tantervírók többsége optimális dologi feltételekre készítette el a helyi tervét, részben azért, mert kedvező feltételek között dolgozik vagy mert ahol korábban tanított, ilyen feltételek voltak.

Összegezve

Az Országos Köznevelési Intézet tantervi adatbankja részére műveltségterületenként és a tantervcsalád részeként készültek testnevelés tantervek. E rövid ismertetésben csak a műveltségterületi tantervekről szóltam, tettem ezt azért, mert az eddigi tapasztalataim szerint ezek a tantervek figyelemreméltó, új vonásokat tartalmaznak. Ez nem jelent minősítést, s nem jelenti azt sem, hogy ezek a tantervek használhatóbbak lesznek, mint a tantervcsaládok vonatkozó részei. Majd a *gyakorlat minősít*, most összegezőként legyen elég annyi, hogy a *tantervek választhatósága* bővült. A méréseket kedvelő kollégák több próbarendszer közül is válogathatnak, akár úgy, hogy a tetszésüket megnyert tantervet választják és igazítják a helyi viszonyokhoz, a személyi és tárgyi feltételekhez, akár pedig a megírt helyi tantervhez választanak próbarendszert. Elképzelhető az is, hogy motorikus próbarendszert nem tartalmazó adatbanki tantervhez választ valaki adatbankban lévő próbarendszert.

Megállapíthatjuk, hogy a tárgyalt tantervek a tananyagot illetően kevés újat tartalmaznak, viszont több új elem lelhető fel azok cél- és követelményrendszerében. A komplex képességfejlesztés jegyében célként fogalmazódik meg a szocializációs folyamat segítése és – a testnevelés hagyományos követelményrendszerén túl – olyan fontos képességek fejlesztése és a követelmények szintjére emelése, mint az *együttműködési*, a *kommunikációs*, a *vezetői* és a *szervezői képességek*. Ez a tervezésben előrelépést jelent, ugyanakkor az időkeret, egyes esetekben az óraszámok csökkenése azt mutatja, hogy tudjuk ugyan, hogy többről van szó, mint a test neveléséről, de még mindig nem tudjuk a gyakorlatban is méltó, rangjának megfelelő helyre emelni a testi és a szellemi egészséget. Pazarlóan bánunk a gyermekeinek egészségével!

Jegyzet

- (1) Összeáll.: ASZMANN ANNA. *A magyar gyermekek egészségi állapota*. Gyermekek Magyarországi Fóruma, Bp. 1992, 5–221. old.
- (2) WEGLÁRZ BALINT és munkacsoportja: *Testnevelés tanterv 1–12*. OKI96RIGTES 1–10, Országos Köznevelési Intézet Tantervi Adatbank.
- (3) RIGLER ENDRE és munkacsoportja: *Testnevelés tanterv 1–10*. OKI96RIGTES 1–10, Országos Köznevelési Intézet Tantervi Adatbank.
- (4) Uo.
- (5) BODA SAROLTA: *Testnevelés tanterv 1–6*. OKI96BOSTES 1–6, Országos Köznevelési Intézet Tantervi Adatbank.
- (6) *Nemzeti Alaptanterv. Testnevelés és sport műveltségterület. Általános fejlesztési követelmények 7–10. évfolyam C*), 15. old.
- (7) ARDAY LÁSZLÓ: *Testnevelés tanterv*. OKI96ARLTES 1–12, Országos Köznevelési Intézet Tantervi Adatbank.
- (8) BODA SAROLTA: *Testnevelés tanterv*, i. m.
- (9) RIGLER ENDRE és munkacsoportja: *Testnevelés tanterv*, i. m.
- (10) Uo.
- (11) BURKA ENDRE: *Játék, sport, kommunikáció*. Magyar Testnevelési Egyetem Közleményei, 1990. 3. sz., 65–74. old.
- (12) RIGLER ENDRE és munkacsoportja: *Testnevelés tanterv*, i. m.
- (13) Uo.
- (14) ARDAY LÁSZLÓ: *Testnevelés tanterv*, i. m.
- (15) FEHÉRNÉ MÉREY ILDIKÓ: *Testnevelés 1–12*. OKI96FUSTES 5–12, Országos Köznevelési Intézet Tantervi Adatbank.
- (16) *Nemzeti Alaptanterv*, i. m.
- (17) RIGLER ENDRE és munkacsoportja: *Testnevelés tanterv*, i. m.
- (18) Uo.
- (19) Uo.
- (20) FUSZEK RÓBERT és munkacsoportja: *Testnevelés tanterv 5–12*. OKI96FUSTES 5–12, Országos Köznevelési Intézet Tantervi Adatbank.